DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

TRÆK AF LØN- OG PRISUDVIKLINGEN SIDEN 1949

I den senere tid har spørgsmålet om lønningers og prisers udvikling i forskellige lande og deres betydning for den internationale økonomiske balance tiltrukket sig stor opmærksomhed i den offentlige debat ikke blot her i Danmark, men også i en række andre vesteuropæiske lande. Der kan derfor være grund til at beskæftige sig lidt med det statistiske materiale, som foreligger til belysning af disse forhold.

Når man ønsker at foretage en sammenligning af den økonomiske udvikling i forskellige lande (eller for den sags skyld i forskellige erhverv inden for det samme land), rejser der sig altid visse principielle problemer, herunder navnlig på hvilken tid man skal tage sit udgangspunkt, samt om de forskellige tidsrækker af statistiske oplysninger, der står til rådighed, er udregnet på et ensartet grundlag og efter ensartede principper, således at de er umiddelbart sammenlignelige. Begynder man analysen, fx. af lønudviklingen, på et tidspunkt, hvor lønningerne i et bestemt land gennem længere tid har ligget fast, samtidig med at de er steget stærkt i andre lande, taler meget for, at man vil få et overdrevent indtryk af lønudviklingens styrke i det pågældende land i analyseperioden, fordi arbejderne her højst sandsynligt vil være i stand til at opnå betydelige lønforhøjelser, svarende til, hvad andre landes arbejdere allerede har opnået. Omfatter sammenligningen et større antal lande, er det næsten uundgåeligt, at der på denne måde kommer visse skævheder ind i billedet for nogle af de pågældende lande, fordi udviklingen sjældent foregår i samme takt alle steder. Det andet af de nævnte problemer kommer frem, fordi de statistiske oplysninger vedrørende fx. lønforholdene i nogle lande refererer til lønsatserne, i andre til den gennemsnitlige timefortjeneste, hvorved skiftende omfang af overarbejde, personlige tillæg, ændringer i beskæftigelsens fordeling på erhverv med forskelligt lønniveau, og lignende forhold kommer til at øve indflydelse. For import- og eksportpristal spiller det på tilsvarende måde en rolle, om disse talrækker er beregnet på grundlag af noteringer eller repræsenterer enhedsværdierne af de importerede og eksporterede varemængder, ligesom det i sidste fald

Løn- og prisudvikling i Vesteuropa og Nordamerika.
1949—1955.

Danmark (1.44)

	1950	1951	1952	1953	1954	1955		
						1. kvt.	2. kvt.	3. kvt.
Engrospr.	78	100	97	91	91	93	94	95
Importpr.	77	98	96	86	84	85	84	—
Eksportpr.	68	76	80	76	75	75	74	—
Bytteforh.	88	78	84	88	90	88	88	—
Lønninger	73	81	89	92	96	97	—	—

Sverige (1.44)

Engrospr.	74	98	104	97	97	97	99	101
Importpr.	85	108	113	103	103	103	103	—
Eksportpr.	68	105	104	91	89	90	90	—
Bytteforh.	81	98	93	88	86	86	87	—
Lønninger	72	87	103	108	113	115	120	—

Holland (1.43)

Engrospr.	79	96	94	91	91	92	91	91
Importpr.	80	98	97	86	82	84	84	84
Eksportpr.	72	85	86	77	73	73	72	70
Bytteforh.	91	86	89	90	90	87	86	83
Lønninger	75	81	83	83	93	97	97	97

Frankrig (1.30)

Engrospr.	85	109	114	109	107	106	106	105
Importpr.	89	114	112	102	101	97	98	—
Eksportpr.	79	91	99	93	88	86	89	—
Bytteforh.	89	79	88	92	87	89	91	—
Lønninger	87	110	130	135	142	147	149	151

Italien (1.09)

Engrospr.	85	97	92	91	92	93	93	92
Importpr.	86	114	109	98	98	99	100	—
Eksportpr.	88	114	97	94	96	95	96	—
Bytteforh.	102	102	90	96	98	96	96	—
Lønninger	98	107	119	127	130	135	135	136

Canada (1.09/0.97)

Engrospr.	97	115	116	113	113	112	113	113
Importpr.	90	107	100	100	101	100	101	—
Eksportpr.	90	106	114	110	107	107	108	—
Bytteforh.	100	99	114	110	106	107	107	—
Lønninger	97	114	135	139	149	149	151	

Norge (1.44)

	1950	1951	1952	1953	1954	1955		
						1. kvt.	2. kvt.	3. kvt.
Engrospr.	79	98	104	104	106	106	106	107
Importpr.	77	93	96	91	89	88	91	90
Eksportpr.	70	97	96	85	83	87	88	91
Bytteforh.	91	105	100	94	94	99	97	99
Lønninger	72	82	91	96	101	102	109	—

Vesttyskland (1.26)

Engrospr.	77	92	93	91	89	91	91	92
Importpr.	(100)	(127)	(122)	(106)	(102)	(103)	(106)	(108)*
Eksportpr.	(100)	(122)	(131)	(123)	(118)	(119)	(119)	(122)*
Bytteforh.	(100)	(96)	(107)	(116)	(116)	(116)	(112)	(112)*
Lønninger	88	100	108	114	118	121	122	

* 1950 = 100.

Belgien (1.14)

Engrospr.	91	110	104	97	96	97	97	98
Importpr.	84	102	97	93	89	89	88	—
Eksportpr.	78	103	103	87	79	80	81	—
Bytteforh.	93	101	106	93	89	90	92	—
Lønninger	89	100	105	103	105	—	—	—

Schweiz (1.00)

Engrospr.	97	109	106	102	103	103	103	104
Importpr.	86	104	103	96	95	98	97	—
Eksportpr.	94	104	104	101	101	94	92	—
Bytteforh.	110	100	101	105	106	96	95	—
Lønninger	100	102	106	106	107	108	108	—

England (1.44)

Engrospr.	81	98	100	101	101	104	103	105
Importpr.	81	107	105	92	90	94	93	92
Eksportpr.	74	87	91	88	88	89	90	91
Bytteforh.	92	81	87	95	97	95	97	98
Lønninger	72	78	85	88	89	91	93	94

U.S.A. (1.00)

Engrospr.	103	114	111	109	110	110	110	110
Importpr.	108	134	128	123	125	125	124	123
Eksportpr.	94	108	109	107	106	107	107	108
Bytteforh.	88	80	84	87	85	86	87	88
Lønninger	105	113	119	126	129	131	133	135

Anm. Tabellens tal er indekstal, der for så vidt angår priser og bytteforhold har basis i jan.–aug. 1949; for så vidt angår lønninger, er basis hele året 1949. De enkelte landes indekstal er omregnet efter de officielle valutakurser til indekstal for priser og lønninger udtrykt i amerikanske dollars; for hvert land er i parentes

kan være af stor betydning, om de vægte, hvormed de enkelte varer indgår i gennemsnitsberegningen, er fastlagt en gang for alle, eller om de retter sig efter fordelingen af den løbende import og eksport. Disse forbehold må haves i erindring ved den følgende gennemgang af løn- og prisudviklingen (jvf. også noterne til omstående tabel).

I det foreliggende tilfælde er perioden jan.–aug. 1949 valgt som basis for beregningerne af prisindekstal, medens hele året 1949 er brugt som udgangspunkt, for så vidt angår lønberegningerne. Grunden hertil er, at de omfattende devalueringer af en lang række valutaer i forhold til den amerikanske dollar indtraf i september 1949. Disse devalueringer og deres eftervirkninger er sammen med de voldsomme prisbevægelser især for råvarer, der fulgte efter Koreakrigens udbrud i sommeren 1950, de begivenheder, der i de senere år har haft størst indflydelse på den internationale prisudvikling, og det er derfor naturligt at tage udgangspunktet for analysen umiddelbart forud for deres indtræden. Når hele 1949 er taget som basis for beregningen af indekstal for lønningerne, skyldes det, at disse i det store og hele først reagerede på prisforskydningerne i løbet af det følgende år, i forbindelse med det forhold, at sæsonmæssige variationer i deres højde kunne komme til at påvirke beregningsresultatet, hvis man nøjedes med at tage gennemsnitstallet for årets første 8 måneder som udgangspunkt. For at lette sammenligningen mellem de forskellige lande er alle de anførte pris- og lønindekstal udtrykt i amerikanske dollars. Dette er sket ved at dividere de pågældende indeksrækker, udregnet i vedkommende landes egne valutaer, med et tal, der udtrykker den relative stigning i dollarkursen, som devalueringen indebar (for Danmarks vedkommende 1.44).

Betragter man hosstående tabel, ser man, at engrospriserne målt i amerikanske dollars i de enkelte lande har udvist en ret forskelligartet bevægelse. I de devaluerende lande gik priserne (målt i $) stærkt ned fra 1949 til 1950 (medens de steg målt i landenes egen valuta). I U.S.A. og de lande, der fastholdt en (nogenlunde) fast dollarkurs, skete der derimod ikke større prisforandringer. Derefter indtræder der overalt betydelige stigninger fra 1950 til 1951, hovedsagelig på grund af Koreakonjunkturen. Somme steder varer prisopgangen ved til 1952. De følgende

efter navnet angivet det forhold, i hvilket kursen på dollars steg ved devalueringen i 1949; for Canadas vedkommende har kursen fluktueret mellem de to angivne yderpunkter.

Indekstallene for import- og eksportpriser refererer til enhedsværdierne af de ind- og udførte varemængder. I de fleste tilfælde er de beregnet med løbende vægte, således at de omlægninger af handelen, der fremkommer fx. som følge af forskydninger af de relative priser, kommer til at påvirke tallene, som regel således at udsvingene dæmpes. Schweiz, Italien og Canada anvender dog faste vægte, medens Sverige anvender et gennemsnit af løbende og faste vægte.

Kilde: International Financial Statistics. Tallene for 1955 er foreløbige og delvis ufuldstændige.

år viser i de fleste lande faldende priser, nogle steder dog nærmest uforandret niveau. Endelig er 1955 i adskillige lande præget af opadgående pristendens.

Det fremgår tydeligt, at priserne i de lande, der devaluerede i 1949, gennemgående er faldet betydeligt i forhold til priserne i de øvrige lande. Danmark hører sammen med Holland, Vesttyskland og Italien til i den gruppe, hvor den relative prisnedgang har været stærkest. Bedømt på denne måde synes devalueringen således at måtte karakteriseres som vellykket. Et lignende billede kommer frem, når man betragter eksportpriserne; her er forskellen endog endnu klarere, og Danmark ligger atter i den gruppe, hvis eksportpriser er faldet relativt mest.

Hvad lønningerne angår, finder man, at disse i de devaluerende lande faldt stærkt regnet i dollars fra 1949 til 1950; næsten alle steder var dette fald stærkere end nedgangen i engrospriserne. Udviklingen efter Koreakrigen medførte en yderligere sænkning af lønningerne i forhold til engrospriserne; men derefter er lønningerne atter steget og ligger nu overalt relativt højere end priserne. I nogle få lande, nemlig Danmark, Holland og England, er lønningerne stadig lidt lavere end før devalueringen, når beregningen foretages i dollars. I andre lande, særlig sådanne, der slet ikke eller kun i begrænset omfang devaluerede deres valutaer, er lønningerne regnet i dollars betydeligt over 1949-niveauet. Der synes således ikke at være grundlag for at hævde, at de lønstigninger, som har fundet sted her i landet i de senere år, i synderlig grad har bidraget til at svække Danmarks internationale konkurrenceevne. Ganske vist tillader de anførte tal ikke nogen korrektion for eventuelle forskelle i produktivitetens udvikling fra land til land; men der er dog næppe grund til at antage, at produktivitetsstigningen i Danmark skulle have været væsentligt mindre end i flertallet af de øvrige vesteuropæiske lande. Vesttyskland, der i 1949 endnu led under den desorganisation, som fulgte efter krigen, er dog i denne henseende en vigtig undtagelse.

Når Danmark ikke desto mindre i de sidste par år har haft større valutavanskeligheder end adskillige andre lande med stærkere løn- og prisstigninger, er grunden formentlig snarere den, at landets internationale bytteforhold i perioden 1950–55 taget som en helhed har været ringere end i noget af de øvrige lande, der omfattes af tabellen, England muligvis undtaget. Vel er bytteforholdet (med 1949 som basis) i øjeblikket snarest lidt bedre end i en række andre lande; men intet land ramtes så hårdt som Danmark i årene 1951–1953. Hvad der imidlertid i øjeblikket har større betydning, er, at den danske eksport øjensynligt møder en ringere priselasticitet i efterspørgselen end de fleste andre vesteuropæiske landes. Skønt Danmarks og Hollands eksportpriser regnet i dollars er reduceret omtrent lige meget i forhold til niveauet før devalueringen, nemlig med

ca. en fjerdedel, er Hollands eksportkvantum fra 1949 til 1954 steget langt stærkere end Danmarks, nemlig med 128 pct. mod kun 73 pct., og andre lande har med betydelig mindre reduktion af eksportpriserne kunnet opnå kvantumsforøgelser, der ikke ligger særlig langt fra Danmarks. Følgelig er totalværdien af den danske eksport regnet i dollars ganske vist steget betydeligt (ca. 30 pct. fra 1949 til 1954), men stigningen er mindre end i de fleste andre lande, jvf. følgende tabel.

	Indeks for 1954-eksportpriser målt i US $ (Jan.-aug. 1949 = 100)	Indeks for 1954-eksportmængde (1949 = 100)	Kol. 1 × kol. 2 / 100	Eksportværdi 1954 målt i US $ (1949 = 100)
Danmark....	75	173	130	128
Norge.....	83	160	133	135
Sverige.....	89	138	123	134
Holland.....	73	228	166	166
Belgien.....	79	144	114	126
Frankrig....	88	165	145	144
Schweiz.....	101	154	156	152
Italien.....	96	148	142	146
England....	88	120	106	104
U.S.A.....	106	116	190	125

Anm. Såfremt enhedsværdierne af eksporten havde været de samme gennem hele 1949 som i årets første 8 mdr., skulle kol. 3 og kol. 4 have været identiske. Kun for Sveriges og Belgiens vedkommende forekommer større forskelle.

Det kan diskuteres, om årsagen til, at værdien af den danske eksport er steget i så forholdsvis begrænset et omfang, som tilfældet er, ligger i vore vigtigste eksportprodukters karakter af relativt nødvendige varer (hvis afsætning reagerer temmelig lidt over for prisændringer), i utilstrækkeligt salgsarbejde på udenlandske markeder, i udlandets restriktionspolitik over for landbrugsimport, eller i andre forhold. Men det synes vanskeligt at fastholde, at det er det indenlandske løn- og omkostningsniveau, der lægger hindringer i vejen for en større eksportfremgang.

Det må endvidere fremhæves, at Danmarks eksport på praktisk talt alle områder er afhængig af importerede råvarer, hjælpestoffer m.v., således at man for at kunne præstere et større eksportkvantum også har måttet forøge de importerede mængder på trods af det forringede byttеforhold; kun på importen af varer, der direkte eller indirekte går til indenlandsk forbrug eller til investeringer, der er uden betydning for eksporten, er det muligt at holde igen. Dette er dog et forhold, som ikke er specielt for Danmark, men som i hvert fald må antages at gøre sig gældende med mindst lige så stor styrke her i landet som i de fleste andre vesteuropæiske lande. Særlig bør det understreges, at denne afhængighed af importen bliver relativt større, jo stærkere stigning i eksportproduktionen der er tale om.

UDVIKLINGEN I U.S.A.

Som omtalt i foregående hefte af »Økonomi og Politik« var U.S.A.s *bruttonationalprodukt* i 1.ste kvartal 1955 nået op på samme højde som, før det milde konjunkturtilbageslag satte ind i slutningen af 1953, nemlig ca. 375 milld. $ (årsrate, korrigeret for sæsonbevægelser). Siden er opgangen fortsat i støt tempo, og for 3die kvartal opgøres tallet foreløbigt til 392 milld. $, svarende til en vækst på en halv snes procent pr. år. Da priserne kun er steget i ret beskedent omfang, er denne fremgang i hovedsagen udtryk for en reel produktionsforøgelse. Vedvarer opgangen vil 400 milld. $ blive nået i 4de kvartal i år eller i 1ste kvartal 1955.

Højkonjunkturen genspejler sig på næsten alle områder af det økonomiske liv. Industriens *produktion af varige goder* har passeret det hidtidige rekordniveau, som nåedes i sommeren 1953, og ligger nu 60 pct. over gennemsnittet for årene 1947–49. Produktionen af *ikke-varige goder* ligger med 125 pct. af 1947–49–niveauet ligeledes over det tidligere højdepunkt (foråret 1953), men har iøvrigt i de sidste måneder været ganske svagt nedadgående. Et af de felter, hvor produktionen har været og fortsat er i stærkest vækst, er *automobilindustrien*. Allerede først i november passerede antallet af producerede automobiler i 1955 6,7 mill.stk., svarende til hele årsproduktionen i det hidtidige rekordår, der på dette område er 1950, og inden årets udgang regner man med at være nået op på 8 mill.stk., hvoraf 7,4 mill. ventes afsat til de endelige købere, medens resten går til eksport eller til forøgelse af forhandlernes lagre. Selve dette høje produktionsniveau er dog ikke helt fri for at vække en vis bekymring, simpelthen fordi det kan være tvivlsomt, om markedet vedblivende vil være i stand til at absorbere en produktion af så vældige dimensioner. Alene erstatningssalg skulle dog sikre en årlig afsætning på omkring 5 mill. vogne, idet produktionen i de sidste seks år i gennemsnit har ligget på dette niveau, og udskiftninger normalt finder sted i løbet af gennemsnitlig seks år. Hertil kommer det salg, der skyldes befolkningstilvækst, stigende afstande mellem bolig og arbejdssted, »to-vogns-familiens« stadig øgede udbredelse, m.v. Alt i alt regner man i automobilindustrien med fremover at kunne finde afsætning for 7–7.5 mill. vogne pr. år. Men forudsætningen herfor er, at den økonomiske aktivitet og dermed købekraften holdes oppe på det nuværende niveau. I modsat fald må automobilindustrien regne med et stærkt fald i afsætningen. En nedgang i automobilproduktionen vil på sin side ikke kunne undgå at øve indflydelse på den samlede økonomiske udvikling, idet lønsummen i denne industri andrager ca. 4–5 af de 90 milld. $, der udbetales i lønninger i de direkte producerende erhvervsgrene. Hertil kommer indtægter for aktionærerne såvel som for de mennesker, der er beskæftiget ved han-

del med automobiler. Virkningerne på arbejdernes indkomster af en eventuel nedgang i automobilproduktionen vil dog mildnes af den i sidste hefte af »Økonomi og Politik« (s. 261–63) omtalte »garanterede årsløn«.

Til belysning af *bygge- og anlægsvirksomhedens udvikling* kan det nævnes, at den sæsonudjævnede værdi af *færdiggjort* privat byggeri siden årsskiftet har ligget ret fast på 2.5 milld. $ pr. måned mod 2.15 milld. $ pr. måned i 1954; godt halvdelen heraf falder på boliger og størstedelen af resten på erhvervsbyggeri; på begge områder kan det ventes, at niveauet for året som helhed vil komme til at ligge ca. 20 pct. over sidste års, der i sig selv var højere end noget tidligere års. I det væsentlige er denne forøgelse reel, idet byggeomkostningerne kun er steget med nogle få procent i løbet af det sidste årstid. Den offentlige bygge- og anlægsvirksomheds værdi har udgjort ca. 1 milld. $ i hver måned i den forløbne del af året, eller praktisk talt det samme som i de sidste 2–3 år. I årets første 8 måneder *påbegyndtes* i alt 930.000 lejligheder, hvilket er 130.000 mere end i samme periode 1954, men 60.000 færre end i 1950, der var det hidtil største år for U.S.A.s boligbyggeri. At dømme efter påbegyndelserne i januar kvartal tegnede 1955 til at blive lige så stort et år; men den sæsonmæssige stigning i sommermånederne stod ikke mål med det sædvanlige mønster, og det må derfor påregnes, at det samlede påbegyndte boligbyggeri kommer til at ligge noget lavere end i 1950, men dog et godt stykke over niveauet fra 1954. Værdien af *indgåede kontrakter* om bygge- og anlægsarbejder har gennem hele perioden op til oktober ligget fast på et niveau, der overskrider sidste års med henved 20 pct. Man kan følgelig gå ud fra, at bygge- og anlægsvirksomhed et godt stykke tid fremover vil virke som et vigtigt bidrag til opretholdelse af den høje økonomiske aktivitet.

På *arbejdsmarkedet* har højkonjunkturen givet sig udslag i en fortsat forøgelse af antallet af *beskæftigede,* der for første gang har passeret 65 mill. Heraf er næsten 50 mill. arbejdere og funktionærer uden for landbruget; 8 mill. er selvstændige erhvervsdrivende og deres familie samt husassistenter m.v., medens godt 7 mill. er beskæftiget i landbrug. Antallet af *arbejdsløse* androg i september 2.1 mill., svarende til godt 3 pct. af den samlede civile arbejdsstyrke (i forhold til antal lønmodtagere uden for det offentliges tjeneste – en beregning, der svarer bedre til den, der anvendes her i landet – bliver ledigheden godt 5 pct.). Septembertallet for antal arbejdsløse er det laveste, der er registreret, siden arbejdsløshedsstatistikkens grundlag blev ændret først i 1954. Direkte sammenligning med tidligere års tal er ikke mulig.

Fra september 1954 til samme måned i år steg den samlede beskæftigelse uden for landbruget med godt 2 mill., hvoraf den ene million faldt

Amerikanske konjunkturtal.

	Priser			Industriproduktion[1]	Bygge- og anlægsvirksomhed[2]		Arbejdsmarked			Detailomsætning[5]	Udenrigshandel[6]		Aktiekurser[7]	Personlige indkomster[8]	Bruttonationalprodukt[8]
	Engrospriser		Leveomkostninger		Ialt	Boligbyggeri	Beskæftigede[3]	Arbejdsløshed	Arbejdsløn[4]		Import	Eksport			
	Samlet indeks	Landbrugsprodukt													
	1947–49 = 100	1947–49 = 100	1947–49 = 100	1947–49 = 100	1947–49 = 100	1947–49 = 100	Mill.	Mill.	Cents	Mdl. $	Mill. $	Mill. $	1935–39 = 100	Mdl. $	Mdl. $
1938	51	38	60	48	35	27	28.9	10.4	63	3.5	163	258	88	68	85
1946	79	83	83	90	82	87	41.4	2.3	109	8.5	412	812	140	178	211
1950	103	98	103	112	159	185	44.7	3.1	147	12.0	738	856	146	226	285
1951	115	113	111	120	171	170	47.3	1.9	159	13.2	914	1253	177	254	328
1952	112	107	114	124	183	181	48.3	1.7	167	13.7	893	1266	188	268	345
1953	110	97	114	134	192	177	49.7	1.5	177	14.2	906	1315	193	286	365
1954	110	96	115	125	216	232	48.3	3.2[9]	181	14.2	850	1256	229	286	361
1. kvt. 1954	111	98	115	124	194	197	48.1	3.5[9]	180	13.8	833	1132	200	285	357
2. kvt. —	111	97	115	124	199	219	48.1	3.4[9]	181	14.2	911	1433	218	286	358
3. kvt. —	110	95	115	123	218	243	48.0	3.2[9]	180	14.2	808	1186	235	286	359
4. kvt. —	110	92	114	128	252	268	48.3	2.8[9]	182	14.5	848	1266	253	289	367
1. kvt. 1955	110	93	114	133	261	292	48.5	3.3[9]	185	14.9	913	1235	275	296	375
2. kvt. —	110	92	114	138	250	285	49.2	2.8[9]	187	15.4	925	1289	291	301	385
Juli —	110	90	115	139	257	296	49.7	2.5[9]	189	15.5	885	1256	315	305	
Aug. —	111	88	115	140	259	278	49.7	2.2[9]	188	15.6	959	1219	311	305	392
Sept. —	112	89	115	141	255		49.8	2.1[9]	190	15.7			323		
Oktbr. —	111	87											309		

Kilde: »Survey of Current Business«, udg. af U.S. Department of Commerce.
Tallene referer til måneder eller til gennemsnit for 12, henholdsvis 3 måneder.
[1]Sæsonudjævnet. [2]Værdien af byggekontrakter; sæsonudjævnet. [3]Antal beskæftigede (»employees«) uden for landbruget ifl. Dept. of Labor. [4]Gennemsnitlig timefortjeneste i fabriksindustrien. [5]Udjævnet for sæsonsvingninger. Beregningsgrundlaget noget udvidet fra 1951. [6]Generalhandel. [7]Standard and Poor's Corp. omfatter 480 industri-, jernbane- og »public utility« selskaber. [8]Udjævnet for sæsonsvingninger og omregnet til helårsbasis. [9]Beregningsgrundlaget noget udvidet fra 1954.

på industrien, herunder først og fremmest de erhverv, der fremstiller varige goder. Industriens arbejder- og funktionærstab er dog stadig en halv million mindre end i 1953. Skønt den gennemsnitlige *ugentlige arbejdstid* ligeledes er steget i løbet af det sidste år, mangler den dog også lidt i at nå op på samme højde som i 1953. Ikke desto mindre er som omtalt produktionen i industrien en del højere end i 1953, hvilket åbenbart må være resultatet af en stigning i produktiviteten. *Timefortjenesten* inden for praktisk talt alle industrigrene går stadig støt i vejret, og endnu

kraftigere stiger ugefortjenesten (fordi også arbejdstiden er voksende). Gennemsnitsugelønnen var i september næsten 78 $, hvilket repræsenterer en forøgelse på 8 pct. i forhold til året før. Eftersom leveomkostningerne var uændrede, er der tale om en tilsvarende reallønsforbedring.

Det gunstige konjunkturforløb viser sig også i en opadgående bevægelse i *aktiekurserne*, der alene i perioden fra januar til slutningen af september steg med 20 pct. Den usikkerhed, som præsident Eisenhowers pludselige sygdom gav anledning til på mange områder af det amerikanske samfundsliv, viste sig på aktiemarkedet i form af et kursfald på en halv snes procent; men siden midten af oktober har kurserne atter været opadgående.

Opgangskonjunkturen har været ledsaget af en betydelig *vækst i bankernes udlånsvirksomhed*. Fra udgangen af august 1954 til samme tidspunkt i år steg bankernes samlede udlånsmasse med over 13 milld. $ til 94 milld. $. Derimod faldt deres beholdninger af værdipapirer i samme periode fra 96 til 92 milld. $. Deres likvide aktiver androg ultimo august i år 40.6 milld. $, godt 1 milld. mere end året før. På passivsiden modsvares denne udvikling af en stigning i private kunders anfordringstilgodehavender på godt 6 milld. $ og i opsigelsestilgodehavender på 3–4 milld. $. Ejendommeligt nok har udviklingen ikke medført nogen nævneværdig stigning i cirkulationen af mønter og sedler uden for bankerne; dette beløb ligger praktisk talt fast på 27 milld. $. Det øgede transaktionsomfang, som udviklingen indebærer, må med andre ord afvikles ved hjælp af checktransfereringer, idet der næppe er grund til at formode, at seddelmassens cirkulationshastighed skulle være vokset i mere betydelig udstrækning. Stigningen i bankernes kortfristede forpligtelser i forhold til deres kassereserver viser sig bl.a. i, at spændvidden mellem på den ene side deres pligtige indskud hos Federal Reserve bankerne (centralbanksystemet), der skal udgøre visse – af centralbanksystemet fastsatte – procenter af deres anfordrings- og opsigelsesforpligtelser, og på den anden side deres faktiske indskud er skrumpet betydeligt ind. Samtidig er deres låntagning hos Federal Reserve bankerne steget væsentligt. Denne likviditetsstramning har vist sig ved, at pengemarkedets satser for såvel private veksler af forskellig art som skatkammerbeviser og andre offentlige papirer med kort løbetid er steget ganske betydeligt i løbet af det sidste år, i de fleste tilfælde med mere end een procent, således at de pågældende satser nu andrager 2–3 ½ pct. pro anno. I de sidste måneder er endvidere renten af bankernes øvrige udlån til erhvervslivet gået en del i vejret. Også renten af langfristede obligationer – både det offentliges og det private erhvervslivs – er gået væsentligt i vejret.

På trods af rentestigningen ligger investeringerne i fast realkapital for tiden højere end de har gjort i de sidste halvandet til to år, og de rap-

porterede planer om fremtidige investeringer tyder ikke på nogen nært forestående tilbagegang. Lagerinvesteringerne har i indeværende år været positive, men i betragtning af, at salg og ordretilgang til industrien er stærkt stigende, og den udækkede ordrebestand ligeledes vokser, er der næppe heller på dette område udsigt til, at kontraktive kræfter vil gøre sig gældende inden for den nærmeste fremtid.

EKSTRAORDINÆR FINANSPOLITISK STRAMNING I ENGLAND

I sidste hefte af »Økonomi og Politik« refereredes en artikel i »London & Cambridge Economic Bulletin«[1]), hvori der blev givet udtryk for bekymring med hensyn til den stærke økonomiske ekspansions virkninger på Englands betalingsbalance, og for skepsis med hensyn til om de forudsætninger, hvorpå regeringens økonomiske politik hvilede, ville vise sig at holde stik. Denne skepsis har nu vist sig at være berettiget, for så vidt som finansminister Butler i oktober så sig nødsaget til at forelægge et tillægsbudget, som indebærer en ganske betydelig finanspolitisk stramning.

Den økonomiske ekspansion er navnlig kommet til udtryk i en *stærk stigning i industriproduktionen,* jfr. nedenstående tabel.

Englands industriproduktion.
(1948 = 100).

	1953	1954	1955
1. kvt.....	117,0	125,3	133,3
2. –	119,0	128	134,7
3. –	122,0	130	135[2])
4. –	124,7	132	–

[1]) Sæsonudjevnet af L.C.E.S. [2]) Foreløbigt tal.

Som man vil se, er der i de sidste 3 år sket en temmelig støt stigning i industriens produktion, en stigning, som dog at dømme efter de foreløbige tal for 3. kvartal 1955 er ved at høre op. Fra juni 1952 til juni 1955 er antallet af *beskæftigede i de forarbejdende industrier* steget med 600.000 til godt 9 mill. Langt den største del af stigningen falder på maskin- og transportmiddelindustri. I samme periode er beskæftigelsen inden for handelserhvervene steget med 170.000 og beskæftigelsen i pengeinstitutter og ved forskellige former for tjenesteydelser med 90.000. For andre erhverv har ændringerne i antal beskæftigede kun været små. Dog har landbruget afgivet 60.000 mand og beskæftiger nu 1.050.000. Trods tilvækst i arbejdsstyrken er antallet af ledige dog gået betydeligt ned, nemlig fra 415.000 til 192.000 (Disse tal omfatter i modsætning til »Engelske

[1] Denne publikation følger med som bilag til »The Times Review of Industry« den sidste måned i hvert kvartal.

konjunkturtal« ikke Nordirland). Den meget høje beskæftigelsesgrad har gjort det muligt for arbejderne at få gennemført ret betydelige *lønforhøjelser*. Siden juni 1952 er lønsatserne i hovederhvervene steget med tæt ved 19 pct. i gennemsnit, og da leveomkostningerne i samme tidsrum kun er gået i vejret med 9 pct. foreligger der en ret kraftig reallønstigning. I forhold til 1947, der er basis for indekstallene både med hensyn til lønninger og leveomkostninger, er der dog kun tale om en forøgelse af reallønnen med 2 pct.

I alt har industriproduktionen i årets første 3 kvartaler ligget ca. 5 pct. højere end i samme periode 1954. For andre erhverv foreligger ikke tilgængelige oplysninger om produktionsudviklingen. Den omstændighed, at over 80 pct. af beskæftigelsesstigningen fra juni 1954 til juni 1955 falder på industrien, der kun beskæftiger ca. 40 pct. af den samlede arbejdsstyrke, tyder imidlertid på, at der ikke kan være tale om produktionsstigninger af tilsvarende relative størrelsesorden som i industrien. Ganske løseligt kan man formentlig regne med en samlet *forøgelse af det reale nationalprodukt på 2–3 pct.*

Heroverfor står en stærk vækst i *den indenlandske efterspørgsel*. Heller ikke på dette område har man fuldt dækkende oplysninger om udviklingen. For *forbrugets* vedkommende vides det dog, at dettes værdi målt i løbende priser i 1ste halvår 1955 androg lige godt 6 milld. £ mod knapt 5.6 milld. £ i det samme tidsrum året før; dette svarer til en stigning på 7–8 pct. I faste priser andrager forøgelsen dog kun godt 4 pct. (jvf. kol. 8 i »Engelske konjunkturtal«), idet prisstigninger er ansvarlige for den øvrige del af forbrugsudgiftens vækst. Denne forøgelse af forbruget må formentlig i første række henføres til indkomststigningens virkninger. Om størrelsen af indkomststigningen i det sidste år har man ikke fuldstændige oplysninger; men det kan dog på grundlag af tallene for beskæftigelsen og lønsatsernes udvikling inden for hovederhvervene anslås, at den *totale lønsum* i 1ste halvår 1955 lå henved 8 pct. højere end året før. Groft taget svarer dette til en stigning på omkring 300 mill. £. Forøgelsen i arbejderklassens disponible indkomst må på grund af mindre offentlige ydelser til dem, der er gået over fra ledighed til beskæftigelse, og på grund af højere skatter være en del mindre end 300 mill. £. På den anden side har andre grupper af indkomstmodtagere antagelig også opnået indkomstfremgang, hvis beløb dog ikke kan fastslås, men som dog snarest må formodes at være mindre end lønsummens stigning. Alt i alt synes disse løse skøn at tyde på, at en ganske betydelig del af indkomststigningen er medgået til at finansiere den foran omtalte forbrugsudvidelse på godt 400 mill. £. Også sammenholdt med den anslåede forøgelse af nationalproduktet forekommer forbrugsstigningen (i faste priser) at være af ganske betydeligt omfang.

Engelske konjunkturtal.

	Priser		Industriproduktion[1]	Fuldført boligbyggeri	Arbejdsmarked			Privat forbrug[2]	Udenrigshandel[4]		Valutastilling		
	Engrospriser	Leveomkostninger			Beskæftigede	Arbejdsløse[2]	Arbejdsløn[3]		Import c. i. f.	Eksport f. o. b.	Guld- og dollarbeholdning	EPU stilling	Gæld i sterling
	1938 = 100	Jun. 1947 = 100	1948 = 100	1000 lejligh.	Mill.	1000	Jun. 1947 = 100	Mill. £ 1948 priser	Mill. £	Mill. £	Mill. $	Mill. $	Mill. $
1938.....	100	63	86	30.0	17.32	1859	61	705	77	44	3449	.	2776
1946.....	216	108	100	19.4	22.08	338	106	695	173	137	1856	.	13783
1950.....	259	114	114	17.1	22.55	341	111	741	217	188	3300	225	10486
1951.....	315	125	117	16.8	22.73	281	120	736	325	226	2335	−465	10665
1952.....	323	136	114	20.7	22.51	463	130	728	290	227	1846	−614	9612
1953.....	324	140	121	27.2	22.74	380	136	756	279	224	2518	−555	10368
1954.....	325	143	129	29.5	23.12	318	142	789	282	231	2762	−335	10926
1. kvt. 1954.....	322	140	125	26.7	22.88	409	139	722	274	234	2685	−551	..
2. kvt. —	326	142	128	30.3	23.12	314	142	774	285	232	3017	−490	10693
3. kvt. —	326	144	130	30.1	23.27	260	143	804	279	229	2901	−360	..
4. kvt. —	327	145	132	31.0	23.22	287	144	855	294	231	2762	−335	10926
1. kvt. 1955.....	332	146	133	28.0	23.22	320	147	758	336	258	2667	−330	..
2. kvt. —	330	148	135	25.0	23.36	265	152	799	299	225	2680	−268	10808
Juli —	338	150	134	26.4	23.44	216	153		339	231	2544	−276	
Aug. —	338	149	134	24.9	23.53	228	153		342	274	2457	−288	
Sept. —	338	150	134	28.7	23.54	230	153		304	254	2345	−306	
Oktbr. —	340	152	(136)	28,1	23.56	243	153		333	281	2297	−330	
Nov. —									342	272	2283		

Kilder: »Economist«, »London & Cambridge Economic Service«, »International Financial Statistics« samt »Monthly Bulletin of Statistics«.

Tallene refererer til kalendermåneder eller er gennemsnit for 12, henholdsvis 3 måneder. Tallene for valutastillingen er dog altid ultimo tal.

[1] Incl. minedrift og energiproduktion. Sæsonudjævnet af LCES. [2] Anmeldt til arbejdsanvisningen. [3] Lønsats pr. uge i hovederhvervene. [4] Generalhandel. [5] Sterlingområdets beholdninger af guld samt amerikanske og canadiske dollars.

Når hertil kommer, at de gunstige afsætningsvilkår må formodes at gøre investeringer i erhvervslivet tillokkende på trods af stigende rentesatser, kan det ikke undre, at *efterspørgselspresset* i England i årets løb er blevet så stort, at handelsbalancens underskud er vokset i ret væsentlig udstrækning. Den samlede *import* har i perioden jan.–sept. 1955 været 2884 mill. £, hvilket er ca. 15 pct. mere end i fjor i samme tidsrum, da importen androg 2511 mill. £. Omkring en trediedel af stigningen skyldes

højere priser, resten større importmængde. De varegrupper, som stærkest har bidraget til forøgelsen af importen, er brændselsstoffer og forarbejdede varer (henholdsvis 23 og 25 pct.), medens råstofimportens værdi er steget ca. 7 pct. og importen af føde- og drikkevarer samt tobak er gået op med 14 pct. I betragtning af, at der i finansministerens skøn i foråret var regnet med en forøgelse af den samlede import af varer og tjenesteydelser på 200 mill. £ (i 1954-priser) for året som helhed, må den stedfundne stigning betegnes som en meget væsentlig overskridelse.

Heroverfor står ganske vist en *stigning i eksporten*, der imidlertid er af væsentligt mindre omfang, nemlig fra 2086 til 2207 mill. £, svarende til små 6 pct., hovedsagelig som følge af større eksportkvantum. Selv om stigningen i skibsfragterne må have bidraget væsentligt til at øge Englands valutaindtægter, forekommer det dog tvivlsomt, om det vil lykkes at nå det opstillede mål for eksporten af varer og tjenesteydelser, der går ud på en stigning med 350 mill. £ fra 1954 til 1955.

På *valutabalancen* giver denne udvikling sig udslag i et fald i sterlingområdets guld- og dollarreserver, der ultimo oktober 1955 udgjorde 2297 mill. $ mod 3017 mill. midt i 1954, 2762 mill. ved årets udgang og 2680 mill. i slutningen af juni i år. Stillingen over for den europæiske betalingsunion har derimod ikke ændret sig særligt siden slutningen af 1954. Om Englands sterlinggæld foreligger der ikke oplysninger af nyere dato end pr. 31. dec. 1954. Det må dog erindres, at den stedfundne forringelse af valutastillingen ikke nødvendigvis behøver at være udtryk for et tilsvarende underskud på betalingsbålancens løbende poster. En del af nedgangen i valutabeholdningen modsvares antagelig af en fortsat forøgelse af Englands langfristede investeringer i udlandet, særlig dominions og kolonier. Men herom foreligger ingen konkrete oplysninger.

Det er på baggrund af den foran skitserede udvikling, at finansministerens *tillægsbudget* må ses. De to vigtigste skattemæssige ændringer består i en 20 pct. *forhøjelse af omsætningsafgiften* på en række varer samt indførelse af højere skattesatser på udbetalte dividender. Omsætningsafgifterne rammer særlig en del langvarige forbrugsgoder, og alt efter den hidtidige skattesats (25, 50 el. 75 pct.) bliver der tale om detailprisstigninger på fra 3 til 6½ pct. Hertil kommer, at nogle nye varer er inddraget under ordningen. Man anslår skatteprovenuets forøgelse til omkring 75 mill. £ på et år. *Skatten af udbetalte dividender* forhøjes med 5 pct. til 27½ pct., hvilket for et helt år skulle indbringe 38 mill. £, men et beløb af denne størrelsesorden ventes først at fremkomme i 1957–58. Herudover vil *posttaksterne* blive lagt om og forhøjet, hvad der skønnes at medføre en indtægtsforøgelse på 26 mill. £ pr. år.

I tilknytning til disse foranstaltninger vil der blive gennemført en nedskæring eller strækning af kommuners, nationaliserede industriers og

andre *offentlige myndigheders kapitaludgifter*. Bl.a. vil det offentliges støtte til boligbyggeriet blive omlagt og reduceret. Kommunerne vil fremtidig blive tvunget til at skaffe sig lån på det åbne marked i stedet for som hidtil gennem et særligt offentligt organ, der ydede særlig billige lån, og endvidere henstilles det til dem at bringe deres kapitaludgifter i det kommende finansår ned på 1954–55 niveauet, hvilket indebærer en sænkning på en halv snes pct. Hvor store de samlede virkninger af alle disse forbrugs- og investeringsbegrænsende foranstaltninger vil blive, synes det vanskeligt at fastslå nøjagtigt; men formentlig bliver der tale om en reduktion af den samlede effektive efterspørgsel af størrelsesordenen et par procent.

En yderligere virkning af Englands valutariske vanskeligheder må formentlig være, at tanken om gennemførelse af *sterlings konvertibilitet er skrinlagt indtil videre*. Inden den igen tages frem må Englands dollarbeholdninger formentlig hæves med 1 milld. $ eller mere. Man kan derfor højst sandsynligt imødese en yderligere forlængelse af den europæiske betalingsunion i 1956.

P. W.

(Oversigten afsluttet 25.11. 1955. Enkelte statistiske oplysninger tilføjet senere.)